

JURNAL

PENTRŢ PESHINDIPEA ŞTIINŢELORŢ NATŢRALE ŞI ESAKTE, ÎN TOATE KLASELE.

Pedagogic
de
BCU Cluj / Central University Library Cluj

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 11.

(Anul al 2-lea)

Bucureşti

Martie 15, 1857.

Compendiu: Despre comete. Kamila. Iujera nouă. Komunikacii: utiilitate mi.

Despre Comete.

Articolul 5-lea.

Întrebare din articolele precedente am văd proba, că pământul n'are să se teamă nimik de cometa care se așteaptă.

Dar este în natură omnia că, imaginația noastră este tot d'asna ocupată a 'i prezenta că colorile cere mai vii, eventualități care pot să'i aducă vr'znel pericole. Astă-fel vedem în timpurile noastre, oamenii ocupă de ideea dacă să poată, ca o cometă să aducă vr'o dată znel pericole pământului nostru? Nu numai oamenii de pândă, ci și oamenii de știință s'au ocupat întrebări modă foarte serioasă că acesă chestiune. De aceea o s'o tratăm mi noi aici, în cel din urmă articol despre comete.

Înțelegem periculoase care, după imagina-

ția noastră, poate să ese din vr'o cometă în rapoartele pământului nostru, sînt de trei feluri, adică:

Opi că o cometă poate să se întărească că pământului nostru și să se lovească amîndoi.

Opi că o cometă să kază peste soare să peste alte stele.

Opi că o cometă să se apropie atît de mult de pământ, în klă să'lă atragă către și să nimicindă atracția noastră și să se lovească pământului în loc să se învîrtă împrejurul soarelui, va încete a se învîrti împrejurul unei comete, adică prin alte vorbe va deveni satelitul să'lă noastră comete.

Să esplikăm akză acesă eventualități fatale.

№ poate fi nici o îndoială, zică zni, кь дакь о кометъ аръ лови одаць пѣmintълѣ nostrъ, efektele znei asemenea kolizivni, аръ fi teribile pentрѣ локатори пѣmintълѣ, кь океанлѣ аръ fache invazivne peste kontinentѣ ми л'аръ ineka; кьчи vedemѣ, кь атрактивнеа лзней, ла о депъртаре нѣмаи де 50 миі миле, prodъche flakъsълѣ ми peflakъsълѣ мѣрипорѣ, кь китѣ маи мѣлѣ trebbe сѣ fie ачеста kindѣ о кометъ с'аръ апропіа кь totълѣ де sъpafаца пѣmintълѣ. Дар ла о asemenea атинѣре poate, кь глоблѣ пѣmintesкѣ сѣ se sfъrame in бькѣци ми рѣинеле sale сѣ рѣъcheaskъ in spaцилѣ ђniversълѣ, саѣ маи vine, кь vorѣ deveni niute планете мичи (asteroide) каре се vorѣ invіrti impрецизрѣлѣ soарелѣ, intokмаи ка мѣлѣimea d'asteroide мичи, каре есистъ in sistemълѣ planetарѣ intре Mars ми Jupiter ми desпре каре зни pretindѣ кь sintѣ ми еле niute рѣине але зней планете, prodъse prin ловиъра зней комете.

Дар ачесте imаdine infiorътоаре, intokмаи ка знѣ спектръ (stafie) де noante, fъгѣ ми disparѣ ла лъmina штинѣи.

Еатъ че зикѣ Astronomiі modernі чеи маи челебри, in raportълѣ ачеста.

Intре кометеле кѣnosкѣте, але кѣрорѣ кариере с'аѣ калкѣлатѣ пинъ акъмѣ, челе зрѣтоаре с'аѣ апропіатѣ маи мѣлѣ де пѣmintълѣ nostrъ; адекъ:

Kometa лѣ Gambart, 7 миі миле.

Kometa де ла 1680, 183 idemѣ.

Kometa де ла 1684, 331 idemѣ.

Kometa де ла 1742, 529 idemѣ.

Kometa де ла 1779, 565 idemѣ.

Kometa луі Lexel (1770), 600 миі миле.

Desпре челе din зрѣмъ, Laplace а арѣtatѣ кь, дакь аръ fi авѣтѣ ea о масъ еквалъ кь пѣmintълѣ nostrъ. анѣлѣ ачеста (1770) treбѣia сѣ fi fostѣ маи mare кь 2 оре ми 53 minste; апои fiindѣ-кь нѣ с'а зрѣmatѣ аша ми анѣлѣ 1770 нѣ с'а мѣритѣ ници кь о секъндъ; де ачעה Laplace, а копкисѣ кь kometa де ла 1770, п'а авѣтѣ ници о масъ еквалъ кь $\frac{1}{5000}$ parte а масеі пѣmintълѣ, адекъ, кь masa ачестеі комете ера де 7 опі маи sъбѣire де китѣ аерѣлѣ nostrъ. Чине poate vorби seriosѣ, кь о asemenea кометъ ва лови пѣmintълѣ саѣ кь ва атраѣ океанлѣ? Asta

арѣ fi о esаѣerаѣivne авсѣрдъ. Дар чеа маи mare parte а кометелорѣ кѣnosкѣте, seamънъ in raportълѣ rapitateі масеі (sъбѣirimeі) лорѣ кь kometa де ла 1770!

Dusъjour а mersѣ маи департе. Елѣ а калкѣлатѣ sъnsindѣ кеарѣ kindѣ о кометъ d'о масъ еквалъ кь ачעה а пѣmintълѣ nostrъ, с'арѣ апропіатѣ де ноі ла о distanѣъ де нѣмаи 15 миі миле, атънѣ ачеста арѣ prodъche нѣмаи, кь анѣлѣ nostrъ с'арѣ мѣри чева, авинѣдѣ о лънѣime де 367 zile 16 оре ми 5 minste, ми знгилѣ еклитичеі с'арѣ skimба кь dъoe grade, адекъ: маи ници о skimбаре klimatикъ нѣ с'арѣ prodъche атънѣ чи тоатъ револѣѣivнеа физикъ арѣ konsista in а арѣнка тоате календареле веки in fokѣ ми а fache знѣ календарѣ нѣоѣ, pentрѣ анѣлѣ прелънѣitѣ! Prin зрѣmare кеарѣ ла о asemenea sъnoziѣivне, кь totълѣ rapъ, ка о кометъ сѣ se апропіе аша де пѣmintълѣ nostrъ, ми сѣ айѣ де масъ мѣлѣ еквалъ кь а пѣmintълѣ nostrъ, адекъ де 5000 де опі мѣлѣ masa обичнѣitъ а кометълорѣ, кеарѣ атънѣ п'арѣ пѣtea сѣ se intіmmе nimикѣ seriosѣ pentрѣ пѣmintълѣ nostrъ!

Дар poate сѣ не зикѣ чине-ва: « де ми динтре тоате кометеле възѣте ми калкѣлате пинъ акъмѣ, ници зна нѣ с'а арѣtatѣ перикѣлоасъ pentрѣ пѣmintѣ, poate insъ кь се афлѣ in ђniversѣ инкь о кометъ некѣnosкѣтѣ каре ва deveni odatъ fatalъ pentрѣ пѣmintълѣ nostrъ? »

Ла ачестъ intреbare, Arago рѣсѣnde челе зрѣтоаре. Kindѣ арѣ пѣне чине-ва intр'о кѣtie 99 биле албе ми 1 neарѣ, ми сѣ зикѣ алѣia: еатъ fачетѣ о prinsoаре! Тѣ сѣ траѣи нѣмаи о билъ, дакь ва fi алѣ веі kіmtіra 1000 де галѣнѣ earѣ дакь ва fi neарѣ веі мѣри; атънѣ ачела каре траѣе билъ, ва авеа 99 шансе (posibilітѣи) де kіmtіgѣ ми нѣмаи 1 pentрѣ перѣderea виеѣи; дар дакь алѣia веі зиче: еатъ пѣиѣ 9999 биле албе in кѣtie ми зна neарѣ, ми сѣ траѣи totѣ кь kondіѣivнеле маи sъsѣ zise; атънѣ ачела каре траѣе ва авеа 9999 шансе де kіmtіgѣ ми нѣмаи зна де перѣderea виеѣи, адекъ: friка кь ва перѣ, с'а mikшоратѣ акъмѣ кь 100 де опі. Дар дакь алѣia веі зиче: еатъ пѣиѣ in кѣtie знѣ milionѣ де биле intре каре зна нѣмаи neарѣ ми челе-далте албе ми kindѣ веі траѣе зна neарѣ веі перѣ viaѣа; атънѣ ачела каре траѣе аре 999,999 шансе де

kiutiră mi nșmaî șna de perdepe, ba sș zikă kă
spika perdepiî s'a mikșopată akșmă kă zece miî
de ori mi s'a pedșș mai la nimikă, kăčî e mai
măliă sirșră, kă, într'șnă milionă de bile aș
be aflindș-se nșmaî șna neagră, ačela kare tra-
de o bilă, ba trađe șna dintre čele așbe eară
nș tokmaî ne čea neagră. Toate ačeste sîntă
provate prin kalkăliă nșmită aș probavitășei.
kare noarț în sine șnă gradă de sirșpitate mai
ka kalkălele matematice čele mai șndamentale.

Sș aplikămă akșmă kalkăliă probavitășei-
loră la kvestișnea kometeloră.

Kepler keară a zisă, kă se află komete în
čeră ka penșii în oceană. Astronomiî moderne
aș precizată mai bine ačestă nșmțră mi aș zisă
kă, ori șnde nomă dipișea teleskopăliă, obser-
vămă mășimo de komete marī mi mișî. apoi
șkindă o analogie întro ačestă mikă suăș aș
teleskopăliă mi întro suășăliă immensă aș șni-
versăliă, o sș rșsimă, kă în șniwersă trebbe sș
esisto čelă nșșină 281 mișioane komete de toate
mășimele mi de toate formele. Întro ačeste 281
mișioane de komete, poate într'adevără sș fi
șna fatală nșmintăliă; asta este analogă kă șșș
nșmita bilă neagră, pentră șkătoră; apoi fiindă
kă amă vțzătă kă, keară nșmaî la șnă milionă
de bile, spika kă čea neagră ba fi trasă se pe-
dșčo la nimikă, prin șrtare kă așliă mai măliă
se perde ačeastă temere de perdepe, kindă în
ačeastă katie s'ară rșsi 280 mișioane mi 999,999
de bile așbe mi nșmaî șna neagră; sirșră ačea-
stă bilă neagră este kometă fatală. Este dar
vizibilă, ziče Arago, kă ori kare omă kăliă
de măliă sș mi ișbeaskă viăda mi sș așbă spî-
kă de moarte, o sș rîză de o spîkă, kare
are drentă bază o șansă de perdepe mi 281
mișioane șanse de kiutiră! Eată la če se pedș-
če temerea oamēitoră de komete nșoi, nevțzate
mi nekalkălate inkă!

Sș traktămă akșmă posibilitatea kădepei
șnei komete neste soare.

Kometă din anulă 1680, în perihelia sa era
depřtată de soare nșmaî de 53 miî mile, adekă:
d'o kășșime ekșală, nșmaî kă a șeșea parte a
diametrăliă soarelăi. La o oșemene apropiere
neste mășră de korpeăliă imensă aș soarelăi.
ișșeala șmăletăliă ačestei komete, trebbe sș se
mikșoreze, kăčî atmosfera kare inkonșioară kor-

păliă soarelăi, trebbe sș imnediče kometă în șm-
blarea sa. Șnă efekă imnediată aș ačestei di-
mîșșșșnei (mikșopare) în șmăletăliă kometei,
este, kă kometă se apropiē mai măliă de soare.
Ama dar Newtonă a kalkălată kă o mare pro-
bailitate, kă kometă de la 1680 dăpț činčî inșiptiș
adekă neste trei, patră miî de ani, ba kădea ne-
ste soare. Așemenea observașșni s'aș șkășă la
kometă de la 1843 kare, în perihelia sa, s'a apro-
piată inkă mai măliă de soare de kăliă ačeea de
la 1680 (distanșă kometei de la 1843, de la
soare în perihelia era nșmaî $\frac{6}{1000}$ din distanșă
nșmintăliă de la soare)!

De mi ačeste rașionamente sîntă foarte si-
rșre mi nositeve, ziče Arago, însș fiindă-kă nș
mișmă pozitivă timșnă inșiptișei kometeloră de
la 1680 mi 843 (în raportăliă čelei d'întiș, șniî
zișă, kă termină kariera sa în 575, ne kindă
așșii pretindă ka o termină tokmaî dăpț 8,843
ani), de ačeea nș nștemă sș determinămă mai
nainte dăpț kîșî sekșai, ačeastă întîmplare vi-
zară de kădepea șnei komete neste soare, ba
așea lokă, mai kă șeamă kă analale știinșei
astronomice din sekșelele trekte nș kopřindă
nič'o șrtă de vr'o așemenea întîmplare.

Sșre ačestă skonă, sș ștdiemă mai bine
ačeea če raportă noșșnișle astronomice din tim-
pșrișle čele mai antice, nștemă ziče keară de la
invenștăliă timșșrișloră istorice nișă akșmă mi
ačeea če aș zisă șniî din astronomiî čelebrî,
desșre orișina lămei, adekă: a sistemăliă pla-
netară de kare nșmintăliă noșșră fače mi eă
parte.

Aiči întînimă o opinie kă totăliă kșrișa-
șă a șniî omă foarte čelebră, k'șnă snipită foar-
te nșrșnșștoră, ačesta este Buffon.

Buffon ziče, noi vedemă kă toate planetele
impřeză kă satelișii loră, adekă toșî impřeză 72
korșșri čerșșii, se mișkă în ačeeamă direkșișne
de la Vestă la Estă. Ačeastă nș poate fi pro-
dșșă șră kășșă determinată. Dar kare poate fi
ačeastă kășșă fizikă? Buffon pretinde kă ačeastă
kășșă fizikă nș poate fi aș de kăliă o kometă ka-
re a kășșă într'șnă modă obăkă în soare mi a
arșkată dintp'însăliă bșkășii d'o mășime inșemņ-
toare, fișidi kare dăpț lečeă koerēșei mi a
atrakșișnei s'aș șkășă korșșri rțșnde, kare se
mișkă toate într'o direkșișne. Dar mășii Astro-

nomi dăru Buffon, aș probată prin niște konsiderațiuni în care nă pŕstemă inŕa aicŕi, kă teoria lui Buffon nă este indetărlătoare a ne esplikă misterială kreaciuneŕi lămeŕi. Așă dar ideea săblimă a zări țeniș kă Buffon, s'a arătată mărlă măi mikă de kŕlă ideea kreaciuneŕi mi earș nă e probată, kă o kometă arș fi kăzără vr'o dată peste soare.

Măi săsă (în artikolărlă II-lea) amă zisă, kă în raportărlă kometei lui Enke, s'a obserbată kă s'arponie din țe în țe măi mărlă de soare mi s'a zisă kă, ațeastă kometă va kădea dăru kiteva învŕtipŕi peste soare; înșă amă adăogată kă kalălele posterioare aș arătată, kă ațeastă apro-

piere este nămăi o mișkare oscilatoare, adekă s'arponie mi se dențptează din noă prin zrmare niț ațeastă kometă nă va kădea peste soare. Țelă năgină ațeastă nă e probată.

Așă dar mi în raportărlă ațesta, pŕstemă fi odixniți mi nă trebăe să ne tememă kă din kăzăza kădepeŕi znei komete peste soare, kăldăra lui va deveni așă de kovŕșitoare, în kŕlă va arădea toate ființele organice, adekă plantele mi animalele țe se află pe lămŕintă, kămă aș pretinsă niț oamenŕi foarte țenialŕi, dar săzămŕi mi ei lă eropi în așă-felă de kăestisni misterioase; săă pŕstemă zŕe pŕovedințiale.

Къмѝла.

I. Deserta.

Kindă voimă a kănoamte zări animală în întrețimea sa, trebăe să kănoamtemă medŕală în care trăemte mi lăkrează mi țirkomstanțele care 'lă inkonțioară. Așă dar sŕure a aveă o idee kompletă despre kămilă, trebăe să stădiemă măi nainte medŕală în care natăra a destinat' o a esista adekă: în deserte (păstii).

În timpărlă moderne mărlă din voiațioari mi aș țerfită viăa loră, sŕure a vizita ațeastă Desertă Sahara din Afrika ațeastă țeribărlă mi perikăloastă păstie, kă zări skonă kărată mŕiingifikă. Eaț țe aș raportată, săă să zŕchemă măi bine țe s'a țăsită în țŕițile zŕora dŕnt' ațeia țe aș țărită, în ațeastă interprŕindere nobărlă, dŕntre care vomă nămi aicŕi pe *Barth. Overveg, Vogel* mi *Rilley*.

Deserta Sahara săă Zăhara este idealărlă țățloră deserteiloră; ea se întinde pe zări areolă imensă care komprinde 118,500 mile țeografice natrate, prin zrmare o sărafăa de 10 ori măi mare de kŕlă toată Franța. Poziționea ei este între 16 $\frac{1}{2}^{\circ}$ mi 32 $\frac{1}{2}^{\circ}$ lățime boreală. De lă 20 $^{\circ}$ nŕnt lă 28 $^{\circ}$ Deserta este o kŕmnie plăntă (șeță); măi kătre săă se înalță formŕndă mărlă niț nŕnt lă înălțimea de 1500 nițioare. Din kontra sŕntă inŕ'insa mi văi adŕniț, măi țosă de kŕlă nivelărlă țărei.

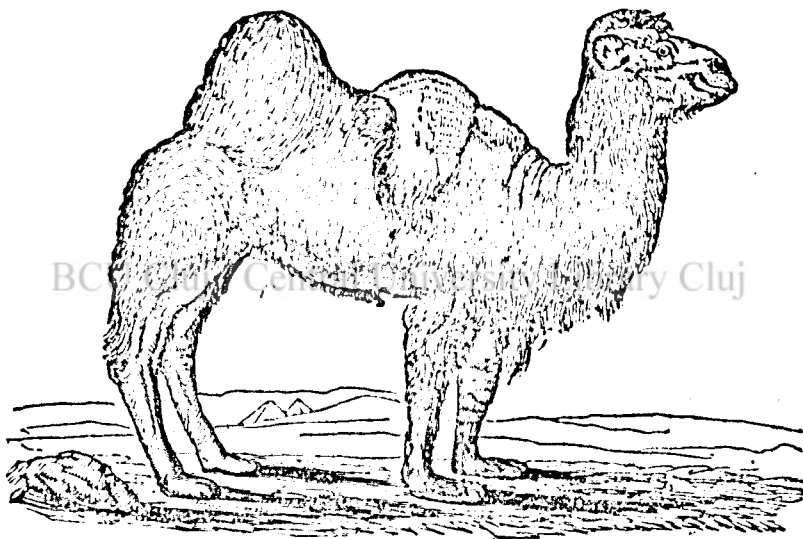
În partea șeărlă, zŕe *Rilley*, pŕmŕntărlă Saharei este akoperită kă nisărlă mi țetŕișă; pŕ-

mŕntă țeră, nă se vede akolo. Dar nisărlă ațesta fiindă totă d'ăzna esăărlă znei kăldăre imense a soarelă d'akolo, e așă de țare în kŕlă seamărlă kă o pardoseală de marmoră. Niț pasărlă țelă măi țeră ală zări animală, nă lăstă akolo țea măi mikă impresione. În zadară kăță okŕlă voiațioarerlă, zări obiektă fikărlă kă să aŕăț oareșni-kare variațione de simțire, în mițleklărlă ațesteŕi monotone înfiortăore. De ațea toate lăkrărlă s'arată akolo obseruatorărlă măi mari de kŕlă sŕntă în natărlă, fiindă-kă ŕi lŕnsesărlă alte sensaționeŕi careŕi arș nătea servi dŕentă komparațione mi a mășăra pŕinŕ'insele adevărlă mărlă a obiekteloră. Kămilă se arăț akolo măi mare de kŕlă este; asemenea mi omă. Înŕ'adevărlă zări spektakolă țristă! Niț zări arboră, niț o țărlă, săă măkară o movărlă! Oț țere sŕăimŕntătoare domnește akolo inŕțerărlă nămăi în timpărlă zrlărlărlă țraganeloră. Din intervală în intervală se văărlă niște kŕpățărlă ale kăroa țerețŕi sŕntă akoperită k'zări țărlărlă mikă arșă de soare. Kindă vr'o dată o ploae se înŕimărlă a kădea peste ațeste kŕmnii desolate, atăniț așă să adărlă în ațeste kŕpățărlărlă care servă akărlă dŕentă ființe nărlărlă binețărlătoare oameniloră mi animaleloră care țreărlă prin deserte. Dar de mărlă ori țreărlă anŕi mi nă se vede niț o nițărlărlă de așă de ploae. Nămăi

lingă Car. Bojador se înalță mănui de nisiniș la o înălțime de 100 nișe la 400 nișioare. Kîndă aiçi se apată vîntuș vestitș nșmitș acolo Samum saș Chamsin, atșnçi opî ce Karavanș (kompanie) de kșlștorî ce se aflș ne drșmș, nșmai skapș, saș soapte kș anevoe; kșçi atșnçi vîntuș sșe în sșșș nșorîi de nisiniș finș, în kîlș întșnekș lșmina soareșlș, ne șpmș kadș josș ka o ploae de nisiniș mi îngroapș acolo opî-ce obiektș kșzșlș sșe ștrate adînçi de nisiniș, dar oamenîi mi animale morș de asfikșie (nekșvîșne) nainte nișe nș sîntș îngroate. Kîte Karavane de oameņi mi animale aș gșsitș groana lorș astș-felș în Desșpta Sahara! Dșnz kîlș-ba timșș vîntuș arșn-kș nisiniș ne d'atș parte, atșnçi pșmîniș desko-

perite skletele (oseminte) așestorș victime de forșș elementarș mi nisiniș kaldș d'akolo are o partikșlaritate, fiîndș-kș albește oasele kape pșmîniș acolo pisinișe ne așeastș kîmpie de moarte, singșra șșvenipe de fiînde vii ce aș pșșflaș odatș în așeste lokșrî terîșile. Șnele din skete se mșmfieșș (se șșkș) împreșșkș pelea mi pșmîniș așua totș d'asna. Așua s. e. a gșsitș Riley lingș pșșș din Massș în desșpte 100 de skete omenemîi mi Sakșon rakontș, kș în anșlș 1805 aș mșșitș în desșpte ne drșmș între Tafletș mi Tombuktu, 2000 de oameņi mi 1800 de kșmie!

Șnii kape epaș de șayș la o asemenea katastrofș mi aș skșnatș prîntșșșș mirakolș, a desșpîșș o asemenea șșentș, mi eatș ce zîkș.

Camila. (Camelus Bactrianus).

Elementele revoluate esvîlș mi o revolucîșne în karakterîle oameņilorș atînuș de așestș perîkolș mortuș; fie-kape devine croișș, ba șș skane ne kostușlș altopa. Čeî devîi, kape nș potș șș șpmeze șmșletșlș iste alș Karavaneî supa a șșui de nșnkștșlș amerînatș, sîntș nerpșșui. Fie kape pasș o nesîgșrș mi poate devenî mortușlș. Ne kîndș limșa se șșkș în gșrș d'o sete arșștoare, toatș Karavana: oameņi mi kșmielele merșș kș gșra kșkatș kșșîndș apș a potolî fokșlș înferrușlș kape vîntușlș, kșlșșra mi șșkșvîșnea aș apșîniș în korșvîlș lorș; atșnçi se întîmpîlș kș oameņi sîntș prînuș d'șnș felș de îlzîșne ontîlș, (mirage). Okîi omșlșlș întșealș mi mi îmașîniș a vedea de deaparte lakșrî kș apș limpede șmșpîte kș arșorî verși mi kș frșkte delîcîoase. Se

gșșesckș în așeste lokșrî, gșșesckș acolo o desșptș mi mai șșîmîniștoare; akșmș, de ostenealș mi desșepape kadș josș mi morș.

Ne kîndș zîlele sîntș așua de kșlșșpoase în kîlș este de nșșșepîșș, nonșîle sîntș frîșșpoase. Če estremîșșui! Zîoa o kșlșșrș de 30° R mi noantea șnș frîșș, kape çere ka omșlș șș se înkșlzaskș la fokș; de așeea niçi zîoa niçi noantea Karavanele nș potș șmșla mi șmșlapea lorș se mșșînește nșmai la oșele dîmîneșei.

Kș toate așeste, mi aiçi natșra a prodșșș o variașîșne în așeastș monotonie de moarte. Kșçi dîn çe în çe se aflș acolo niște lokșrî plîne kș izvoare de apș limpede, șmșpîte de nalmîepî mi de alșî arșorî kș frșnza totș d'asna verde, totș d'asna proașșșș. În așeste lo-

кърпї нѣмїте *Oase*, каре, ка нїште инсѣле ферїците, есѣ дїнтр'ѣнѣ океанѣ де нїсїнѣ, аколо воїаціорїї гѣсескѣ пѣнкте де репазѣ шї де рекреаціонї ин кѣлѣторїа лорѣ лѣнгѣ шї остенїтоаре. Пїнѣ акѣмѣ се шїтї 32 oaze, дїнтре каре 17 сїнтѣ локїте де оаменї. Ін Алжерїа, гѣвернїлѣ Франчезѣ а инчеркатѣ а деспоїа *Deserta Sahara* де карактерїлѣ сѣѣ инфїорѣторѣ, адекѣ: прїн сѣпареа де пѣдурї Artesiene, а кѣлатѣ а прокѣра кѣлѣторїлорѣ неїнчетатѣ апѣ проаспїтѣ кеарѣ ин мїжлокѣлѣ *Deserteї*. Аша с. е. се афлѣ акѣмѣ лїнгѣ *Shaw* ѣнѣ асемenea пѣдѣ. *Mehemed Ali* а резїтї ин асемenea черкѣрї шї ин *Deserta din Libia* ин остїлѣ Афричї Ін *Oasele din Deserte* се афлѣ фрѣмоае газеле, мареле стрѣдѣ шї мажестосїлѣ лѣѣ, кѣчї toate ачесте animale сѣлбатїче фѣгѣ шї еле де *deserte*, непѣлїндѣ сѣ есїсте аколо.

Дар интереселе омѣлї сїнтѣ атїтѣ де пѣтер-

нїчї, ин кїтѣ иї инспїрѣ кѣраціа а еспїне віага са, кеарѣ ин *deserte*; кѣчї комерѣ де саре шї де кѣрмале а инвїатѣ шї *Desertele* прїн кѣлѣторї интерпренорї, каре сѣсїдїнѣ комерѣ интре порѣдѣлѣ шї центрїлѣ Афричї. Спре а термина о асемenea кѣлѣторїе перїкѣлоае, сїнтѣ черпте 5 лѣнї. Дар ачесте кѣлѣторїї ин Караване, каре инвїезѣ Африка, арѣ шї neste пѣтїнгѣ, дакѣ *Natzra* п'арѣ шї продѣсѣ ѣнѣ animalѣ, адекѣ кѣмїла каре а мерїтатѣ нѣмїреа де « корабїа пѣстїелї », кѣчї интокмаї прекѣмѣ марїнарїлѣ трече ин корабїе neste океанѣ, ама шї арабїлѣ трече океанїлѣ нїсїносѣ алѣ *Deserteї*, кѣларе не кѣмїла са. Аша дар кѣмїла а жѣкатѣ ѣнѣ ролѣ importantѣ ин исторїа націонїлорѣ Афричї. Дар кѣалїтѣдїле преціоае але кѣмїлеї ин рапортїлѣ ачеста, ле вомѣ дескрїе ин арїколомѣлѣ алѣ II-леа.

Їциена попѣларѣ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj *Lecquisnea III.*

Домнїлорѣ!

Токмаї ла инченстїлѣ секолїлї алѣ 11-леа, гѣсїмѣ іарѣшї нїште зрме dietetїче ла шкоала *Medicineї din Salerno* ин Italia, vestїтѣ атїнчї (ин анїлѣ 1100); инсѣ ачесте ідеї dietetїче сїнтѣ инкѣ плїне де мѣлте прежѣдекѣдї попѣларе, каре аѣ *domnїтѣ* п'атїнчї.

Іатѣ, спре есемплѣ, реглеле dietetїче че а прескрїсѣ ачeastѣ скоалѣ, ѣнї реѣе *din Anglia*.

« Дакѣ веї сѣ фїї сѣпѣтосѣ, леапѣдѣ нека-зѣрїле де прїсосѣ.

Беа пѣдїнѣ. Чїна сѣ фїе кѣ мѣзѣрѣ.

Дѣпѣ масѣ зѣмѣлѣ, саѣ челѣ пѣдїнѣ *somnѣ* атїнчї сѣ нѣ те фѣре.

Нѣ дїне зѣлѣлѣ мѣлѣ ин пѣзѣтрѣ, нїчї ешї-реа афарѣ.

Аша зрмїндѣ о сѣ рѣмїї мѣлѣ ин царѣ.

Ла масѣ веа вїнѣ кѣ о кѣїме мѣзѣратѣ. Дар нѣ апѣ, алмїнтерелеа вѣкателе ин *stomакѣ* ворѣ шї ингїедате.

Кїндѣ аї вѣлѣлѣ мѣлѣ сеара шї те аї скѣлатѣ *indїsnосѣ*.

Беа *deminea*га инкѣ атїта шї о сѣ фїї сѣ-пѣтосѣ.

Депѣртеазѣ-те де toate ачееа че вѣлѣмѣ окїлорѣ тїї прекѣмѣ вїнїлѣ, фемееле, вїнтїлѣ, фѣмѣ, зѣстроїс, чеана, пїперѣ, вобѣ, лїнтеа, мѣш-тарѣ шї плїнсѣрї астеа сїнтѣ реле пентрѣ окї.

Бедереа соарелїї, фокѣлїї, остенеалѣ, вѣтае, ловїтѣрї, прасїѣ, пороїѣ шї toate поамеле некоап-те іарѣ сїнтѣ вѣлѣмѣтоаре, дар маї кѣ сеамѣ *kindѣ* нѣ веї *dormї* поanteа.

Іатѣ авецї о ідее де іциена попѣларѣ *din* секолїлѣ алѣ 12.

Пе лїнгѣ еропїле dietetїче, че аѣ *domnїтѣ* ин ачешїї секолї, гѣсїмѣ интр'адевѣрѣ шї знїї, дар пѣдїнї оаменї, каре аѣ manifestatѣ ідеї раціона-вїле шї folosїтоаре ин доменїлѣ dietetїкѣ. Дїнтр'ачешїї оаменї вомѣ нѣмї аїчї не italianѣ *Cornaro* каре, дѣпѣ че а fostѣ *komdamatѣ* ла моарте де кѣтрѣ *medїчї* ла о вїрстѣ де 35 де анї, а им-вѣрѣшїматѣ ѣнѣ sistemѣ dietetїкѣ раціонавїлѣ, мїн-кїндѣ шї вѣлїндѣ foarte пѣдїнѣ (11 знчїе ин 24 де оре) шї трїндѣ реглѣлѣ ин toate лѣкрѣрїле *sале* а ажѣнсѣ ла о вѣрїнеѣе де 102 анї; инсѣ

zilele sale cele din urmă aș fostă așă de plăt-
kete pentru dinșă, în kiță achestă bătrîniș de 100
de ani, a kîntață din gărț mi kș flasta mi a fș-
kăță niște verșeri în kare lăsdă bătrînecea! În
Anglia rșsimă totă atsnăne *Baco de Verulam*.
Achestă reformatoră așă tsătoră mtiingelor a sm-
blăță ka sș reformeze mi mtiingă dieteticei din
timplă lă; insă n'a nstăță sș se șrče lă
ințlăgimea ideiloră dietetice adeverăte, kșcă în
timplă lă n'a fostă kș nstingț ka sș inge-
learg ține-ba bine lețile viecei, de aceea vedemă
keară lă Baco, kș rekomandă șncerea korpă lă
kș șntă de lemniș mi grșsime; sș ia ține-ba din
timniș în timniș afionă; sș mțnîcșe toate lăkrș-
pîlo pșrș m. c. l. Vedemă đar kș keară șniș
omă mare înaintăță mi mțlăș măi presșș de se-
kolă lă lă, totă nș poate sș skane kș totă de
preșdektă lă kșropă este șnișș achestă sekolă.

Întădeveră istoria obișșpîloră ale diferite-
loră naționî mi ponză, ne đă șniș materiale
borată pentru istoria dieteticei loră. Lă națio-
nîle sșlăbăcșe rșsimă kițe odată niște noționî
dietetice foarte raționăbile mi natșrale, măi kș
seamă konformă kș klămelo loră. Lă achemî o-
amenî, instinktă lă konservaționei viecei, kare lă
rșsimă lă ori-če animale, a implinită lokșă in-
țelēnăționei. Kș kiță o naționē întă măi mțlăș
în kareă țivilizaționei, kș ațită se deșrčează
măi mțlăș de stapeă natșrală mi kș ațită obișș-
pîlo antice, nșre mi simple se nepđă din zi în
zi măi mțlăș mi kș dînselo instinktă lă konser-
vatoră așă achestei naționē. Keară konfigurăționē
nșmîntă lă nș rșmîne fșrș înșingț în prîvință
acheastă; kșcă kș kiță o țară este măi plantă, strș-
bățată de rîșrî mi de sîșrî de mare, kș ațită
oamenî achemî țrșrî vîș măi mțlăș în kontaktă
kș ale naționî, prin kșrștorî ne anē mi șskată
mi 'mi înșșesă obișșpî streine, nșrșsîndă din
če în če măi mțlăș n'ale loră. Din kon-
tra, mțngî inăgî mi lînsîrea dșsmșpîloră nă-
țșrale de komunikaționî internăționale, pro-
đkă o mare stabilitate în obișșpî prin șr-
mare mi în dietetika naționîloră. În Tirō lă,
oamenî mțnîkț akșmă kșmă aș mînkată înainte
o sștă de ani, đar če diferîngț imensă este în-
tre băkșțrîă aktă lă în țara romînească, de
aceea če a fostă aiči în șșaiăș înainte șniș sekolă!
O înșingț foarte mare așșupra astoră felșrî de

skimțrî esepșează seksă lă femeeșă. Ele sîntă
depozitoarele modeloră nșre; apoi domnia modei
nș se întinde nșmă așșupra îmberăkșminteloră, či
așșupra tsătoră lăkrșpîloră kare konstată es-
istență omenească, adîkț mi așșupra șnțtatei mi
natimei. Keară mi sistemēle medicinale mi kș
dînselo mi medicîi înșșmi sîntă șnșșmi lă mode;
ba mi ideile măi înalte, de sfera morălo-relî-
țioasă.

O împeșșșpare kșrșoasă ș'a arțtată lă po-
nșrî, țivilizațî în okcidentă lă mi centră lă Eș-
ponei, adekț, kș dietetika modernă, raționăbilă
se rșșșșe akolo lă țrentelo de mișlokă ale
soțietăței, pe kîndă lă țrentelo cele măi infe-
rîoare ka mi lă cele măi șșperîoare în irășșia
(skapa) soțială, ideile șnei dietetice raționăbile
n'ăș nstăță nșrșnde niș akșmă, kșmă ară
țreșșî.

Đniș achestē konsiderăționî țenerale, nș-
temă arșșka okî așșupra evenementeloră celoră
marî kare aș esepșată o mare înșingț așșupra
dieteticei țenerale. Achestē evenemente sîntă cele
șrșmțoare:

1-iș. *Desvolăreă aptei medicale.* Fie-
kare sistemă medicală a avștă dietetika sa parti-
kșlară. Așșă s. e. în timplă vestită lă Sangrado
(lă Gil-Blas), kare a kșțtată țoțî bolnăvî șrș
kș lășapo de sîncē mi kș bățșrț de apă caldă,
atsnăvî medicîi nșșkrîeăș fiemî-kțrșia omă șn-
țtosă ka sș 'mi lăse sîncē de đșoc ori ne ană
(lă amîndșe perîodelo ekșinonțiale); în achestă
timniș, zîcș șniș istorikă medicală, kșșelo bărbie-
rîloră aș avștă aspektă lă de mțčeltărî, din kș-
za mțatei lășrî de sîncē omeneșă če kșrșea a-
kolo. Familiî întreșî formă niște pșoțeshî mer-
rîndă în țele lă bărbieră kare skoteă din korpă tot
sîncēle rșș če ș'a adșnată în totă ană lă. ka sș do-
bindească o viăgț nșre. Este de pșșosă ka sș
zîcșmă aiči, kș achestă medicîniș sîncēroasă a
fostă o metoadă nerăționăbilă mi a prodșș mțlăș
rșș. Sîncēle omă lă este lăsidă lă celă măi pșe-
șosă če eăș ape; sîncēle șnei fiîngē vî este
toată viăgă sa, totă korpă lă șș, insă în formă
lăsidă; destă lă de perpetăbilă este kîndă sîntemă
sîngî a lă kîte odată sîncēle omă lă lă șșole gre-
le, șnpe ai skșpa viăgă; đar obișș lă de lășpe
de sîncē ne țoțî anî kș skonă đ'a se țepi de
șșole grele șăș pentru kșrșșșenă sîncē lă, este

o mare avșarditate. Medicina raționabilă lă a kondamnată. Langeta sь odixneute akzmaș in periodela ekzinoņiale din Ezropa.

Aiči amș nșmită nșmaī žnă esemplă, dar sintă in istoria medicinei nenștrate esemplă kare arată, kiță de mare a fostă totă d'azna relaționea rečipročă ințre medicină și dietetik. Timplă modernă merită lașda, kь inflința medicinei a epocii aktuale așupra dietetice, a fostă sarlatarie. Kъči medicina d'akzmaș denșrtată fiind de spekulaționni teoretice și basate așupra esperienței și observaționnei natșrei, snipitlăi inținđifikă, esaktă și a veneraționnei natșrei; astea sintă serioase prinčipe че domneute akzmaș in inținđia dieteticei (prekzmaș și in toate chelalate ramșri ale inținđeloră natșrale), ačestă snipită a fьrstă, ka dietetika aktuale sь konsiste ințr'znă sistemă de observaționni așupra vieței și lečiloră sale, inșođită kь prinčipele praktice kare ne povđveskă kzmaș sь žrtmă viadă noaștră konformă kь ačeste lečii natșrale, ka sь dobindimă o viadă kiță se poate de laņgă și de plăkzăt. Apoi o sь vedemă mai ne žrtmă kь medicina modernă a kreată o ramșră noș, adekь: *statistika* kare a vьrsată o lămınă mare așupra kestioneloră че se rapořtă la dietetikă și la ičiena popzlară.

2-lea. Evenementlă istorikă in inținđia dieteticei a fostă *migraționnea popzlară* načifice saș vьlikoase repetate in mai mьlate rındșri in istoria čenzlăi žmană. Žnă efektă imediată a ačestoră migraționni era, skimbarea običeįriloră, trevșinđeloră, plăčeriloră și gьstșriloră načio-

nale. Aiči obșervămă o imprecizare interesantă, kare ne arată kiță de imenză era pștepea ideiloră keară și in timșrile barbare la načizni barbare. Adekь stădiindă marele skimbьri kare aș prodăș miğraționile popzlară la diferinții popzli, o sь gьsimă, kь totă d'azna žnă popzlă inbinsă prin arme, inștră fiindă mai čivilizată de kiță popzlă invinčtoriš, amindsoe viindă in kontaktă, chelă inbinsă impșne chelă invinčtoriš ideile, običeįrile și keară niņ la žnă gradă, limba sa mai kьlitivată. Aștă-felă vedemă kь Elenii vьrșinđi de Romani, čei d'intiș fiindă atșnči mai čivilizačii, aș impșsă Romaniilor ideile inținđifice, literare și keară dietetice. Dșpț че Romani aș vьrșită ne Eleni, aș devenită skolariiloră; dșpț че Gođii aș đьrimată impșrčia Žniversala a Romaniiloră, aș devenită skolariiiloră și din kontaktlă amindopora aș eșită mьlate din limbele moderne chelă mai fьzmoase (limba Franceză, Italičena, Romiņă, Spaniolă, Portogeză ш. ч. л.) asemenea și dșpț че Galii aș fostă sьbžgadi de Francei, aș devenită profesoriiiloră. Kindă žnă popzlă жоакă žnă polă de profesoră kьtre žnă altălă mai barbară, chelă d'intiș treche peste pňktlă kьlaminacijnei sale de pștere și de mьrime načională și inčene epoka dekadencei. Sintă mьlate fiinđe vii in natșră, kare tręskă nșmaī o zi și totă in ačea zi niņ ne moră implaneskă aktălă imțkьlireiiloră; sintă popzli in istoria žniversala, kare o zi inaintea morđiiiloră, aș implanită aktălă imțkьlirei ideiloră, ale kьpora depozitori aș fostă ei in totă timplă glorieiiloră načionale.

Комњикаціоні inїinđifice miči.

O mare imvanzăčire in sistemlă telegrafikă.

Profesorul G. Caselli, in Florența a inventată o kombinacijne dșne kare, d'akzmaș in viitoră, va fi posibilă a transmite prin telegrafe kopie dșpț ori-če skrișoare, adekь: amploiatlă telegraflăi nșmaī are trevșinđă a fi mičločitoră ințre amindsoi korespondenčii, či nșindă nșmaī ne mašină skrișoarea, sь kopieze de sine in lokzłă žnde voemte sь se koresponz toată skrișoarea. kь o fidelitate ama de mare, ka kzmaș ară fi imitat' o chelă mai žnă plastografă. Ama đap sekretela korespondenčeloră nș vor

fi kьnoskte de niči o persoaņ mičločitoare. Dșne sistema D-lăi Caselli, keară portretele potă fi imitate prin telegrafe. Apoi totă dșpț ačestă sistemă predlă depeșeloră va fi mьlată mai eșinđ de kiță akzmaș, kъči dșpț ačestă sistemă ori-če amploiată ală telegraflăi va pștea komњika ințr'znă minștă litera че žmple spačizlă žnei dečimetră, adekь 500 litere simple și 2000 litere stenografice. Če imvanzăčire imenză!

Timșrită in Tipografia Kolečizlăi Sf. Sava.